

szeresítőit. Ha tehát Sz. Schelling—Hegelt teljesen letűntnek hirdeti, vagy letűnésüket valamely nyomtalan elveszésnek hiszi: fölötte csalódik. Schelling—Hegelt csak az a sors érte, mely minden előttük élt — és fog érni minden nyomaikba lépendő — bölcsészeket. Hanem, ami az én vitaközösömnek Schelling—Hegelre fektetett súlypontját illeti, és amiért Szontagh szemében az elmaradottság vádja alá esem, az a fentebbiek szerint éppen a *történeti álláspontnak tüzetes kijelölése*. Schelling, Hegel alkottak, mikép „A hazai bölcsészet jelene” 162. lapján mondom, „egy új emeletet a tudomány emeletén, ezt kell meglaknunk, megerősíteni, hogy tovább építhessünk”. — Továbbá: „láthatni ugyan mai nap is némely nyomokat, de korántsem új, hanem csak megújított kezdettel. Az eszmeiségnek sikerült a rendszerbe ömlés” stb. Schelling—Hegel által. Ezeket beszélem én és Szontagh még sem látja, hogy nem vagyok lekötve Hegelhez vagy valamely névhez, hanem tulajdonkép csak nézője vagyok az időknek, a tudomány idők szerinti alakulásának, fejlődésének, most az eszmei, majd az anyagi oldal túlnyomóságával és amit meggyőződésembe felvettem, kimondom minden melléktekintetek nélkül.

Koránsem magáért, mint örök időkre kikerekedett s megállapodott bölcsészetért vagyok én ezek szerint pártolója Schelling—Hegel rendszerének, hanem az okból, mert ez a rendszer a kulcs a mai bölcsészethez. Nélküle senki sem fogja érteni a kor filozófiáját. Sőt az a csudálatos, hogy a jelen idő bölcsész iskolái, mind a hegeli rendszer megalkotása után vönek új kezdetet; és én úgy tudom, hogy Szontagh is hányt szemére ama rendszernek olyan vádakát, hogy a materializmus benne leli támpontját; mint ellenkezőleg a legmagasb idealizmus is örömet mutat reá, mint atyjára: eszerint annál inkább kulcsa valamennyinek.

Igy foly és alakul én előttem a bölcsészet sorsa, élete, története. Szontagh jó darab idő óta áll résen a hegelizmus ellen s bizonyosan sok elmét tántorít meg irányában s már-már végképpen kiszorítá befolyását tekintélyes állásával. Én pedig azt mondom: ne állj résen uram, nem ördög az s különösen nem oly ész elleni szörny, mint te mondd évek óta, ámbár erre jogod nincs, mert nem ismered. Látod, a hazában annyi őszinte barátja, tisztelője van, ellenkezőleg te, magyarnak nevezett bölcsészettel követőre nem találva, egyedül állsz. És mondom: míg a filozófia új alakulást, biztos irányt nyer és ha már csakugyan magyar bölcsészetről van szó, fogadjuk el az idő intését s legalább tudjuk meg, miképpen volt eddig a bölcsészet hazánkban. Ez fogja megállapítani a magyar bölcsészet jogosultságát, nem a hatalomszó és rámondás, hogy ez, mert egyezményes, éppen azért magyar, utóbb meg kiviláglik, hogy Krug az apja.

Ez volt röviden az én könyvem alapeszméje, melynek kivitelében adatokkal, idézetekkel, okoskodásokkal kelle élnem. Ha Szontagh ellen ütött ki az eredmény: az nem az én hibám. Az a dolgok rendi, melynek a történeti felfogás szerint hódolni tartozunk. Hozzon a jövő bármit, én hitet vallottam a bölcsészetben, én megállom azt és kész leszek védeni mindenkor úgy, amint tőlem emberi gyarlóság mellett némi készülettel, alaposítással talán, de jó lélekősmérettel, s a tudományosság iránti epedéssel bizonyosan telni fog.

Hogy Szontagh könyvemem nem igen tisztelte meg nyugalmas, egészbe ható figyelmű átolvasással, onnan látszik, hogy amaz irányeszmére rá nem akadt, sőt ártatlan javaslatomat, a még nem is született gyermeket, elég meggondolás nélkül, a jövődönék denuncziálta. Én erre nézve is tudnék valamit mondani, de hallgatok és megnyugszom amaz öntudatban, hogy nemzeti tudományos műveltségünk körül nekem is van jogom hivatkozni olyanra, mi Szontaghot jövődőlésében jelenleg már cáfolja, keseríti.

REJTŐ ISTVÁN:

THURY ZOLTÁN LEVELEI KOVÁCS DEZSŐHÖZ.

A Román Népköztársaság Tudományos Akadémiája Kolozsvári Fiókjának Levéltára, a volt Erdélyi Múzeum Egyeslet könyvtára Kovács Dezső hagyatékában 73 Thury-levelet őriz. A levelezés Thury Zoltán és Kovács Dezső meleg barátságának emléke. Barátságuk már diákkorukban, a kolozsvári Református Kollégium falai között kezdődött. Kovács Dezső négy évvel volt idősebb írónknál. Kollégiumi tanulmányai után beiratkozott a kolozsvári egyetemre. 1891-től segédtanár, majd 1893-tól tanára és végül 1910-től haláláig (1936) a kollégium igazgatója volt. Tanári pályája mellett maga is írt. Novellái, elbeszélései

az erdélyi újságok és a fővárosi irodalmi folyóiratok hasábjain láttak napvilágot. Három novelláskötete is megjelent: *Apró komédiák*, *Apostolok és csavargók* és *Ballag már a vén diák* címmel. Egyik novellája Thury Zoltánnal való barátságukról és közös diákcsinysíjjeikről szól (*A történelem nemezése*, Ballag már a vén diák c. kötet 36—42. l.).

Thury Zoltán levelei több szempontból becsesek az irodalomtörténet számára. Kovács Dezsőhöz fűződő barátsága megengedte, hogy őszintén feltárja legmélyebb problémáit is. Így leveleiben beszámol keserves életéről, nehézségeiről és írói terveiről. Ezért e levelekből képet kaphatunk az író vándorszínész életéről (lásd 1., 2. levél), a vidéki újságok (*Kolozsvár*, *Szegedi Napló*) szerkesztőségében töltött éveiről (3. és 4. levél) és fény derül müncheni tartózkodásának okára és írói terveire (5—9. levél). A későbbi időkből származó két levél (10—11.) már az ismert író nehézségeiről számol be.

A hetvenhárom levél évek szerinti megoszlása a következő: 1888-ból három, 1889-ből tíz, 1890-ből nyolc, 1891-ből hat, 1892-ből kettő, 1893-ból tizenkettő, 1894-ből tíz, 1895-ből egy, 1896-ból egy, 1897-ből három, 1898-ból hét, 1900-ból egy, 1901-ből három, 1906-ból egy és öt levél keletkezésének időpontja meghatározhatatlan.

Hogy miért csak tizenegy levél kerül közlésre, annak az az oka, hogy e tizenegy levél a legértékesebb irodalomtörténeti szempontból. Bár a többiben is vannak utalások és megjegyzések, de ezek többször ismétlődő problémákkal, családi eseményekkel vagy egyéb kevésbé jelentős kérdésekkel foglalkoznak.

A közléssel kapcsolatban még meg kell jegyezni, hogy az eredeti leveleket, ill. fényképmásolatukat nem volt módom áttanulmányozni, csak írógép-másolatban álltak rendelkezésemre. Ezért a leveleket mai helyesírással közlöm.

*

1

Kedves Dezső Barátom!

Rettenetes aggodalmaim vannak. Te is elfajultál, te is kunyorálásra vársz, amíg méltóztatsz válaszolni leveleimre. Nagyon kérlek, vedd elő a levelemet és minden kéresemre illetőleg válaszolj és nagyon szépen kérlek, amire kértelek Korbulyt¹ illetőleg — tedd meg. Tudod ezt az állapot, amiben én vagyok rettenetes. 13—4 frt havi jövedelemből kell fenntartsam magam, ami pedig az én természetemmel nagyon bajos. Hiszen ismered. És gyanítod-e, hogy mit dolgozom én azért a pénzért. Nagyon sokat. Reggel $\frac{1}{2}$ 8 óraker fölmegyek az irodába, megírom az aznapra szóló jegyeket (*illetőleg megszámozom*). Ez egy órai munka. Akkor előveszem valamelyik darabot és szerepézek. Most végeztem be a Nebántsvirágot. Dolgozom egy darabig, akkor megszólal a csemettyű: kezdődik a próba. Mikor jelenésem van, benn vagyok a színpadon, mikor nincs, akkor az irodában fók. Ki-be és be és ki. Ebéd után újra próba, ansamble vagy valami dolog, iroda pedig mindig 6-ig. Akkor öltözünk, 7-kor előadás 10-ig, akkor levetkezünk s haza. Ez így megy minden nap. Keservesen megszolgált kenyér és hozzá még nagyon kis darab kenyér. Az öcsém hogy virágzik?² Írt nekem egy levelet, amiben nagyon szépen kér, hogy ne csináljak adósságot. Nem tudom honnan szedi ezeket az eszméket. Te nem írsz se nem küldöd azt a bizonyos tárcát, pedig én nagyon óhajtom látni. Nekem itt lesz körülbelül egy premierem. Megírtam a dramolettem; címe: *A bál után*.³ A direktor fia tette jutalomjátékul. Te mint olyan elegáns fiatalúr megtehetnéd azt az emberséget, hogy eljöhetnél reá. Majd megírom a napját. Tettél te már nagyobb útát is, haszontalanabb dologért. Nem éppen ügyetlen kis darab — hidd el nekem. Ha nagyon jól sikerül, úgy kiadom — előfizetésre. Jót segítene az én tönkrement zsebemen — ha sikerülne. Mit szólsz hozzá? Egy kicsit nagyozán hangzik, de mikor az ember így áll, akkor mindenre gondol, csakhogy segítsen magán. Írta Korbuly (*kihez nem kékedem benne hogy el fogsz menni, a te barátod érdekében*) ingyen sem akarja kiadni a tárcáimat, úgy légy szíves mondd meg neki, hogy szíveskedjék haladék nélkül visszaküldeni. Add át neki a címet, vagy talán legjobb lesz, ha elkéred tőle és azzal a te

¹ Korbuly József újságíró, az *Erdélyi Híradó* szerkesztője. Thury később munkatársa volt az újságnak.

² Ebben és a következő levelekben Thury a nála hét évvel fiatalabb Sándor öccséről ír, aki ekkor végezte iskoláit.

³ A dramolett kézírata elveszett. Közlebbit nem tudunk róla.

tárcáddal küldöd el nekem, de hamar, mert én itt tudok pénzt csinálni belőlük. 3 drb. van. Használd fel minden órálo képességedet és erőszakolj ki tőle egy kis pénzt, mert inkább szeretném mégis, ha kolozsvári lap fizetne ki, mintha vidéki. Neked nincsen annyi dolgod, írjál nekem. Hidd el boldogabbá tesz tőled egy pár sor, mint akármilyen szerelmes levél — tenne. Ismét és még sokszor kérlek, szíveskedjél nekem válaszolni és különösen figyelmedbe ajánlom *Korbulyt*.

Leveléd nagyon várja —

Thuri K[öpe] Zoltán.

Cím:

Thuri Zoltán —

Deés
színház.

[Dés, 1889. március 1. és április 15. között.]

2

Kedves Dezső Barátom!

Most nem írni, sokkal bajosabb mint írni. Annyi minden fekszik ezen az én erőtlenn vállamon, hogy meg kell valakivel osszam a terhet, mert leroskadok. Ki lenne az a valaki más, mint te, az én legjobb barátom. Nem tudom én hány hónapja már annak, hogy te nekem nem írtál, (mert te levélírónak infámis rossz vagy), azóta rettentő sok történt velem, amiket még regényben is érdeklél olvasnál, hátha még a te leghívebb barátod biográfiájának egy részét képezi. Ott kezdem, hogy én ezelőtt négy hónappal elváltam a Miklósy-féle nagy társulattól s elmentem egy olyan kicsihez, amely falun játszik. Összebarangoltam vele az egész Szikuliát s játsztam, tudod játsztam! kezdve Bacur Gazsítól egész ideáломig az öreg Knábéig. Ha tovább maradtam volna Miklósy-nál, ahol csak karban énekeltem (ahogy tudtam) és néha beszéltem egy-két szót, talán eltűnik minden rajongásom a színpad iránt, de hogy kiléptem a „névtelen hősök“ sorából s játsztam, azóta látom s érzem, hogy mily szép dolog az: színésznek lenni. Mindinkább megerősbült a vágyam és mind nagyobbnak éreztem erőmet, tehetségemet.

Négy hónapig kóboroltam faluról falura, néha, ha épen annyira rosszul ment a gescheft, koplaltam is egy keveset, de ez ritkán történt meg, mert engem mindenütt nagyon szerettek. Négy hónap után, azaz ezelőtt tíz nappal útra keltem, zsebemben 10 forinttal és borzasztó nagy reményekkel fel Pestre! Fel a fővárosba! Fel a színészeti akadémiába! (ez az új neve.) És elzónáztam Szikuliából Kolozsvárig. Első dolgom volt a ref. kollégiumba menni, téged felkeresni, ami végtelen sajnálatomra nem sikerült. Azt mondták, hogy falun vagy. Akkor aztán kikutyagoltam Turba. Anyám nagyon meg volt elégedve a kinézésemmel, tervemet helyeselte, de egyebet ő sem tudott szegény tenni, csak helyeselte. Láttam az öcsémet, aki mióta nem láttam, nagyon megnőtt. Az egy remek gyerek barátom! Bement gyalog Kolozsvárra, hogy lássa a cirkuszt és gyalog haza is ment. Azonkívül elég jól is tanul. Abból a kölyökből ember lesz. Elég az hozzá, másnap visszakeveredtem Kolozsvárra és elindultam Váradra. Váradra érkezve első dolgom volt a színházhoz menni s egész úton azon gondolkoztam, hogy vajjon ki fog engem először megölelni: Gaál, Ivánffy, Szakács — vagy melyik már a sok közül? Nem ölelt meg senki sem, hanem olyan hidegen fogadtak, hogy borzongott bele a hátam. Siettem menekülni. Felültem a vonatra és nem egészen 2 forinttal zsebemben — megérkeztem Pestre.

Itt aztán jön egy új szakasz. Elképzelheted, hogy 8 hónap alatt sokat nyomorogtam, kínlódtam azért a nyomorult száraz kemény kenyérért, amivel fáradságomat jutalmazták, feljöttem Pestre. azzal az erős tudattal, hogyha küzdeni kell, megmutattam én már, hogy tudok küzdeni, ha koplalni kell — ezt is tudok, s ha dolgozni kell — azt is tudok. 8 napja vagyok itt, de amit én itt ebben a fényes városban, hazánk fővárosában kiálltam, az több mintha 8 hónapi szenvedéseimhez még adunk 8 évet. Ezt a 8 napot lefom részletesen, hogy gyönyörködj benne.

Leszállva a vonatról a „központi pályaudvar“-ban, hónom alá vettem az asztalkendőbe kötött holmimat és megindultam a város felé és jártam úgy föl s alá legalább 2 óra hosszat. Végre megállapodtam egy kávémérés előtt s oda be is tértem. Megittam egy pohár valamit, ami minden volt egyéb, csak nem kávé és menedékhelyet kértem a pakkomnak. Adtak. Efelől tehát nyugodt voltam s magamat let'szítva elmentem, hogy „járjak a dolgomban“. Először a legnagyobb úrhoz mentem: Paulai Edéhez.

Itt két inas volt az előszobában. s ketten igyekeztek bebizonyítani nekem, hogy a „nagyságos“ úrnak dolga van, jöjjenek később. Jöttem később. Akkor látogató volt bent s vártam amíg kijön. Végre kijött, s az inas bement, hogy bejelentsem. Aztán bementem. azzal fogadott, hogy: „Kérem, hamar, hamar, mert dolgom van.“ Elmondtam tehát hamar, hogy mit akarok. Erre azt kérdezte, hogy van-e pénzem? Mondtam: „nincs, hanem munkával akarom fenntartani magamat!“ erre azt mondta „ő nagysága“ — hogy: neveléses. Bátorkodtam megkérdezni, hogy miért ez annyira neveléses. Arra azt mondta, hogy dolga van és nekem magyarázatokat nem tarthat, hanem most ajánlja magát, majd máskor stb. stb. Ez nem nevezhető a legszívélyesebb fogadtatásnak. Innen elmentem az én kolozsvári ismerősömhöz Fáy Szerénához. Valóságos örömmel fogadott, majd hogy meg nem ölelt. Elmondtam neki az én nyolc hónapi élményeimet s jövőre való terveimet — célomat. Végig hallgatott, biztatott, bátorított, tanácsokat adott s oly jó volt hozzám, mint színi pályám alatt még senki. Megnevezte azon urakat, akikhez el ne mulasszam elmenni, akik bizonyosan tesznek érdekemben. (*Ujházi, Nádai, Nagy Imre, Gabányi.*) Elmentem ezekhez az urakhoz sorban. Ujházi nem volt otthon, Nádai falun lakik. Nagy Imre éppen ebédelni készült, Gabányinak pedig a felesége volt beteg. (*Másnap a legvirulóbb színen láttam az utcán.*) Visszamentem az én „kávécsarnokom“ba s megittam ebédre még egy pohár „kávét“. Nagyon lehangolt voltam.

Ebéd után sorra jártam a színházakat. Sehoh sem kell ember, mindenütt igen sok van. Munkát sem tudnak adni, mert azt elvégzik maguk. Rossz a szezon, nincs pénz. Az emberek mindenütt szörnyű udvariasak, de roppant hidegek. Este elmentem a nemzeti színházba, pénzen kellett vegyek jegyet, mégis elmentem. Az „Utolsó level“-et⁴ adták. Remek volt. Színház után egy becsületes hordár elvezetett egy 100-ad rendű szállodába 20 krajcárért, ahol voltak szívesek 60 krajcárért adni egy rettenetes ágyat. Az én kevés pénzem bizony el is fogyott, hanem azzal biztattam magam, se baj — lesz holnap. T. i. anyám azt ígérte, hogy egy pár forintot küld nekem — ami bizony mostanig nem jött meg. Szegény öreg anyám, neki sincsen. Hogy tovább mi következik, azt gyaníthatod. Volt egy rossz übercziharem, egy becsületes handlé szíves volt érte adni 50 krt. Így éltem két napig. Zsemlyét ettem szilvával és aludtam a városligetben vagy a múzeumi parkban, mindig rettegve attól, hogy egy constabler észrevesz és megkérdezi nevem, állásom és még azt a szégyent, hogy bekísér. Ez hál istennek nem történt meg. Harmadik napon, mikor már az éhségtől meg az álmatlanságtól csak tántorgtam az utcán, elhatároztam magam és egy levélben 2 forintot kértem kölcsön Fáy Szerénától. A hordár mikor lejött, azt mondta, hogy a kisasszony azt mondta, keressem föl Malonyai⁵ urat a Pannoniában. Kerestem Malonyait egész nap, még aztán este feltaláltam. Nagyon szíves volt. Nála maradtam aludni, beszélünk sokat, míg aztán elhatároztuk, hogy ő eljárja az irányadókat és elvégzi, hogy fölvegyenek az akadémiába. Ő járta is, s talán úgy is felvette volna, ha ő nem járja, csak az a kérdés volt hátra, hogy miből élek meg Pesten? Erre nem tudott felelni sem ő, sem én. Elég az hozzá, hogy ez a nyolcadik nap, amit Pesten töltök és még most sem tudnék rá felelni, pedig a talpam fel van dagadva a sok járás miatt. De ne gondold azt, hogy a Malonyai feljövetelevelével vége volt talán az én pesti nyomoromnak. Első éjjel ott aludtam, de a második nap már kijelentette, hogy ő még vár valakit Kolozsvárról, akinek kell az egyik ágy, tehát... Hanem átadta egy gyógyszerészegéd barátjának címét, aki szívesen lát aludni. Ott aludtam a másik éjjel, hanem reggel az is legudvariasabban kijelentette, hogy főnöke nem jó szemmel nézi, ha vendégeket fogad... tehát... És újra a városliget, meg a múzeumkert az én hálószobám. A levegő éjjel pedig nagyon hűvös s az én ruhám olyan vékony. Most nyolc nap múlva elhatároztam, hogy elhagyom Pestet és egy hónap múlva visszajövök, vizsgálni a központba, hogy lehessen tagja a színészegyesületnek. Nem tudtam én ezt a nyolc napot neked leírni úgy, amint akartam, mert ahhoz kellene 8 kötet, hanem adjon az isten nekünk egy boldog viszontlátást s akkor nagyon, de nagyon sokat fogok beszélni.

Most csak menekülni vágyom Pestről — menekülni!

Címemet nem írom ide, mert nem tudom, hogy mi lesz a címem, hanem azt majd tudatom veled egy levelezőlapon s akkor kérlek alássan írj nekem te is egy hosszú levelet. Javulj meg már te is!

⁴ Thury Sardou: *Az elveszett levél* című vigjátékát valószínűleg 1889. szeptember 3-án látta a Nemzeti Színházban.

⁵ Thury Malonyai Dezsőre, az íróra utal. Valószínűleg már Kolozsvárról ismerte, 1889. elején Malonyai az *Erdélyi Híradó* munkatársa volt.

Az öcsémet hívasd magadhoz, beszélj a lelkére, hogy különösen a német nyelvre ügyeljen. Beszélj neki úgy, mintha te volnál a bátyja. Abba kell hagyjam levelem, mert nem tudok tovább írni, fázm is és éhes is vagyok. Most zsebre teszem és várok amíg tudok ragasztani rá 3 drb bélyeget, mert ez nem arra van szánva, hogy elvesszen, hanem, hogy tedd el jól és avatatlan tekinteteknek ne vesd alá.

Csókol

a te leghívebb barátod
Thury Zoltán

Bpest 889. szept 5-én.

Fölbontom a levelet és ide írom keltnek: *Alsó-váci járás; Szada község 1889. szept. 10.*

Szeptember 8-án eljöttem Pestről, gyalog mentem Fótig. Azon társulat, melyet ott kerestem már tovább utazott, neki indultam tovább, szintén gyalog s jöttem Veresegyházig. Veresegyházáról szintén elmentek már, tehát én is utánuk jöttem — Szadára. Itt utólrétem őket — és mit találtam. Jókainak roppant nagy fantáziája van, de ílyet csak úgy találomra leírni — ő sem tudott. Egy igazgató, aki engedély nélkül csak svínderkedik, az ő felesége, aki viselős és egy 10 éves nyafogó leány anyja és 1 (*mondd egy*) „TAG”. Jó, hogy jöttem, most már ketten vagyunk „tagok”. Egy kocsmaszobában mely egyszersmind csizmadiaműhely is, írom ezen sorokat. Az éjjel itt aludtunk én, és a másik „tag” szalmán. Ezt a napot majd megjubilálom, mert életemben először aludtam szalmán. Most már második napja, hogy nem ettem. Várok, amíg jobban megéhezem, akkor majd koldulni fogok. Ne hídd azonban azt, hogy e sorokat azért írom, hogy talán neked egy szánó mosolyt csaljak ajakodra, vagy talán egy könnyet szemedbe, hanem mert bajos egyedül hordozni ekkora fátumot, s mert tudom, hogy szellemileg te is itt leszel mellettem — s ketten koplalunk. Így egyre kevesebb jut. Azt kérdi a „direktorom”, hogy játsztam-e az „Ő nem féltékeny” című darabban. Mondtam, hogy semmit. Most írja a színlapot az én becses nevem is rajta van. Kutya valami lesz ez a játék is! Majd meglátom, hogy lesz.

Zoltán.

(folytatom)

Fót 89 szept 12-én.

Iszonyú rossz tollam van, tehát az írás is iszonyú lesz. Szadán az előadás elmaradt, mert nem jött senki a színházba. Másnap, látva, hogy itt semmire sem számíthatok, eljöttem — gyalog — vissza Fóra. Itt zálogba adtam a pakkom egy vén mosónénak, hogy azért tartson engem — amíg valaki kivált. Iszonyú helyzetben vagyok, nem tudod te azt még el sem gondolni. A cipőm a sok gyaloglás után teljesen felmondta a szolgálatot és az egyik különösen két darabban van. Azt sem tudom, hogy az a valaki, ki hivatalva van engem kiváltani, aki egy bizonyos direktor személyében bujdosik, elérkezik-e hamar? Kedélyem olyan nyomott, olyan fásult, most már nem bánom akármí is lesz velem. Ha az én szegény öreg anyámra nem gondolnék, ha az ő jóságos intő arcát nem látnám magam előtt szüntelen, talán olyan tettét követtem volna el, amelynek bűn is, meg gyávaság is a neve. De amikor rá gondolok, akkor újra visszatér tetterőm s bátorságom küzdeni. Meg az öcsém. Az a szegény, jó kis fiú! Meg te, az én legjobb barátom, testvérem! Alig várom, hogy ölelhesselek titeket! Érzem én azt jól, hogy kezdek érzélgős lenni, meg unalmas, meg talán nevetséges, de nem tehetek róla, nagyon beteg vagyok testben és lélekben is. Rosszul esik ez a sok csalódás. Ahogy olyan körülmények között leszek, haza utazom és veletek töltök el pár jó napot, annyi rossz után. Most igyekszem levelem feladni s válaszolj hamar, leveled tedd föl ajánlva. Írj magadról, írj az öcsémről sokat!

Címem: Thury Zoltán színész

Fót

(Ifj. Leféberné leveleivel.)

szept. 14. Fót.

Amint Malonyai értesített távollétem alatt (kár, hogy közelebből nem tudom meghatározni az időt) egy tárcám jelent meg az „Erdélyi Híradó”-ban.⁶ Nagyon megköszönném neked, ha megkeresnéd és elküldenéd nekem — máj d ha tudod hova.

Zoltán.

⁶ Malonyai az Erdélyi Híradó augusztus 9-i számában *Megyek*. című K(öpe) Z(oltán) szígnóval megjelent novelláról írhatott.

szept 18. Fót.

Nagy hadgyakorlat van. jönnek a katonák. Ez a vén uzsorás felmondta a lakást, mert több hasznot remél. Ujra hajlék nélkül dícsérem az urat. Most igazán nem tudom — mi lesz? Itt nyilvánul meg az a sokat emlegetett magyar vendégszeretet. Nagyon erős lett bennem az akarat, míhelyt tehetem visszamenni a kis Erdélybe. Meglehet, hogy a telet éppen Deésen fogom tölteni, akkor majd, azt hiszem, találkozunk. Tegnap eladtam a „rosszabbik“ rend ruhámat 60 krajcárért, hogy megcsináltassam a cipőm. Olyan foltokkal csapta pofon a varga, hogy megijednék, ha meglátnád. Legalább nem lyukas. Kezdek elkeseredni, ami némileg indokolt is. Legelső és legutolsó gondolatom naponként (a magam nyomorúságától eltekintve) az öcsém. Nagyon aggódok miatta. Nehogy most, az év elején elhanyagolja a német nyelvet, — s aztán ne tudja visszapótolni. Bizonyosan esodálkozni fogsz azon, hogy annyit törődöm az öcsém dolgaival, de sajnos engem a tapasztalat tanított meg erre a gondosságra. Végtelen fájna nekem, ha ő is a „tapasztalat“ útján lenne okossá. Szólj neki, szépen kérlek, okosan. Még írok majd, ha ugyan le nem fagy a kezem a kemény hidegben. Addig is maradtam a te leg-hívebb barátod

Thury Zoltán
kőbör komédiás

Fót, szept. 19.

Ismét van mit írjak, verje meg az isten az egész életet! Tegnap az a bolond gondolatom támadt, hogy felhasználva a vitéz urak ittlétét, komédiázom nekik valamit. hátha szerezhetnék egy pár hatost. Nagyon jól ment minden. Estve (tegnap) béreltem ki egy szobát, vettem kontóra egy csomó papírt s egész éjjel dolgozva kiállítottam vagy 100 drb ilyen valamit, mint amilyen egy drb ide van mellékelve (és amely szintén nem a nyilvánosság elé való). Nagyon szépen megálmodtam az éjjel, hogy mennyi bankót fogok én zsebre gyömöszölni, hanem az régi dolog, hogy én iszonyú peches ember vagyok s üldöz engem a fátum. Reggel éppen indulni akarok „színlaphordói tisztem“ betöltésére, mikor beállít egy mocskos gyerek s jelenti, hogy az apja „visszamondta“ a szobát. Nyakamba vettem a falut, újat keresni. Nem kaptam. Meg se kezdődött a komédia. máris vége van. Nem tudom pajtás, mi lesz velem — megesz a fene — az már bizonyos. Áldjon meg téged a mindenható Isten!

Zoltán
műszavaló — színész

(Ne ne vess, ne ne vess!)

Bpest, 889. szept. 22.

Ismered a „Bolygó Hollandi“ meséjét? No hát én vagyok a „Bolygó magyar“. F. hó 20-án visszajöttem Pestre. Van itt nekem egy barátom, egy gépész, akivel valaha együtt jártunk iskolába, azt kerestem fel. Elmondtam neki a bajomat, s egyúttal megkértem, hogy lakásán álljon jót hogy én is kapjak egy ágyat. Megtette. Egy pincében lakom. A háziasszonyom nyavalyatörős és iszonyú csodálatos, zsémbes vénasszony. Hát ezért ez is jó lett volna, mert fedél alatt van. Hanem itt is utólrát engem a Fátum, az én hű kísérom. Ma ide akadt egy kellner, lefizette az ágyat előre és én mehetek tovább. Ez az egy, most jön a no. kettő. ....
..... feküdtem én a múlt karácsonkor 6 hetet. Hát az az én bajom, tudja a mindenható honnan, most újra előállott és ez nekem, gondolhatod hogy éppen most tripla baj. Ha nekem most be kell feküdni valami kórházba, akkor végem van igazán. Ha szoktál imádkozni, úgy imádkozz érettem is egy miatyánkot, hátha neked jobban hisznek odafenn. 30-án lesz a vizsga a központban, ha azt felesem, akkor fel vagyok avatva színésszé. De ahhoz is sok minden kell, és elsősorban is: pénz. Vizsgadíj, könyvdíj, és más költségek, amelyeket nem tudom honnan szurkolok ki. Már nincs mit eladjak, mert Fótról 2 kraglival és 1 pár kézelővel menekültem meg. A többi ott maradt zálogba annál a sokat emlegetett vénasszonynál. Nem tudom hogy lesz. Nagyon szeretnék lemenni édesanyámhoz, hogy „egyem ki“ ezt a sok koplalást. Mindenkép lemegeyek, ha csak annyi pénzem lesz is.

Áldjon meg az Isten!
Zoltán

Budapest, 89. szept. 25.

Ma útnak indítom ezt a valamit, ami se nem levél, se nem mese. Hogy útnak cserzhetem, annak az az oka, hogy egy nagybátyámnak tegnap addig beszéltem nyomorúságomról, amíg adott egy pohár kávé és két forintot, tehát most kiadhatok levélre 20 krt. Olvasd el és őrizd meg jól s ha valaha fiad lesz, és a kölyök színész akar lenni — mutasd meg neki s mindjárt elmegy a kedve — vagy még inkább megjön.

Csak azért imádkozom az Istenhez, hogy engedje, hogy minél előbb viszontlássalak titeket, az én családomat. Végre — levelemre kérek rögtön választ s még valamit kérnék a mi az én mostani helyzetemben eléggé indokolt. Ha nagyon sok pénzed van, csúsztass a levélbe vagy egy forintot. A mi barátságunk megengedi az ilyen kérelmet is.

Az öcsémnek kérek küld — illetőleg hívasd magadhoz s add át neki a mellékelt pár sort s beszélj neki te is szépen valamit.

Ebben a pincében oly sötét van, hogy istenemre nem látom a betűt, különben is már sok van itt összehordva. Kedves jó Dezsőm! Ha azt a pénzbeli, *úgyis mellékes* kérésemet nem is vagy képes teljesíteni, azért írd nekem rögtön, mert a te soraid nekem úgyis nagyon drágák. minden betűdet egy frt-ba számítom. (Vajha egykoron kiadód is ilyen formán honorálnának.)

Ölel
a te legjobb barátod
Thury Zoltán

Címem:

Köpe Zoltán
színész

Budapest
Sándor uca 20. sz.

[mellékelve a levélhez]

Fót

Tisztelettel jelentem a n. é. közönségnek, hogy a helyben időző
ezred n. b. TISZTIKARA TISZTELETÉRE f. hó 19-én a
BIRZSÁK HÁZ nagy termében

SZAVALAT MŰVÉSZ ESTÉLYT rendezek

Műsor:

Vallesi bárdok	—	Arany	A holló	—	Poe E.
Műolvasás	—	Petőfi	Az őriük	—	Petőfi
Petemrehívás	—	Arany	Pázmán lovag	—	Arany

A SZÓZAT — VÖRÖSMARTY M.

a n. é. közönség b. pártfogását mély tisztelettel kéri

Thury Zoltán
műszavaló színész

Helyárák:

Körszék: 60 kr. Zártszék: 40 kr. Állóhely: 15 kr.

Kezdetre 8 órakor

Ha nem volnék én csak újságíró s egyéb semmi — bizony nagy dolgokat tudnék csinálni a magam dolgában is — amelyről azonban most nem akarok beszélni. Verje meg az Isten, nem jó rá gondolni.

S most egyébről.

A hivatalom rossz hivatal.⁷ Soha sincs pénzem. Nagy fene úr vagyok, de már egy hete például nem ettem egyebet, mint lepertyős pogácsát, amit az anyám küldött. Csináltattam kontóra ruhát, cipőt s egészen jól nézek ki — csak éhezem. Mióta ilyen úr vagyok, azóta nem volt még kosztom fogadva. Irodalmam? Nyomorék. Tárcaát írok és nyomorult verseket — de ritkán. Most itt volt a színháznál egy magyar ciklus, én írtam hozzá epilógust,⁸ ami, föltéve, hogy Bartha Miklós nem írt másikat — e hó 12-én lesz előadva. A „Szinész“ c. monológomra⁹ emlékszel-e? Azt most Szentgyörgyi Pista tanulja és nemsokára el is mondja a színpadon.

Irodalmad? Segítsen az Isten. Vegyen körül olyan nagy fény, hogy egy cseppnyi jusson belőle nekem is. Én magamnak nem tudok glóriát szerezni.

A Trifólium?¹⁰ Ez kedves barátom egy nagyon szerencsétlen gondolat volt tőled. Hármam egy kötetben! Szamárság! Már elkövetted, hát nem lehet segíteni rajta. Megjelent. Címtáblája lehető legfalusiasabb, így van felírva:

TRIFOLIUM

Tudtál volna te hazajövedeledkor egyedül is csinálni egy kötetet .....
..... Az a nagy terv. Adja Isten, hogy keresztülvidd.

Korbuly? Nagy fene elégtétel nekem, hogy minden jóslatom bevált. Megmondtam előre, hogy nem fog fizetni. Kérésemre *Petelei kész tárcáidat szerényen, de tisztességesen díjazni*. Küldj minél hamarabb és minél többet.

Köszöntöm azt a bécsi Donnat¹¹ akibe bele fogsz majd bolondulni.

Kol[ozsvár], 891. jan. 29.

Szervusz
Zoltán.

A Szegedi Napló kiadóhivatala

Megismertelek kutya! Nagyon szép a tárca, hát lenyomattam hamarosan s aláírtam a nevedet.¹² Mióta ezt megcselekedtem, el vagyok telve azzal, hogy mit írok neked, most pedig nem tudok írni. Szegeden vagyok, a „Szegedi Napló“ munkatársa.¹³ Van 60 forint fizetésem és lakásom. Nagyon sokat kell dolgoznom. Mariskám meghalt, meglötte magát egy főhadnaggal. Míg te Bécsben voltál, két hónapig az Egyetértés munkatársa is voltam s én írtam meg a szenzációs újdonságot: Véres szerelmi dráma Nagyváradon.¹⁴ Beteg vagyok, hetek óta meg vagyok hűlve s kiköpöm a tüdőmet. Örvendek, hogy Kolozsvártt vagy. A kereskedelmi akadémiában tanul az öcsém, nézz

⁷ Thury ekkor a Kolozsvár (szerk. Petelei István) és az Erdélyi Híradó című napilapok munkatársa volt.

⁸ Az epilógusról Thury 1891. február 11-én ezt írja: *Velem egyidejűleg mást is megbízottat (Ditrói Mór): Bartha Miklós urat. Erről én nem tudtam. Most Bartha is, én is csináltunk epilógót — s természetesen a Barthát adják elő — pedig rosszabb, mint az enyém. Az enyémét kinyomatják és a ciklus utolsó estjén szétosztják a publikum között. Pénzt, azt nem adnak, mert azt tartják, hogy köszönjem meg, hogy dicsőséghöz segítettek. Most javítottam ki éppen a huszonnyolc lapból álló füzetet s neked is fogok küldeni egy példányt a dicsőségből.* Az epilógusnak ez a kiadása könyvtárainkban nem található. Szövege „Ünnepnapon“ címmel megjelent Thury Zoltán *Összes Művei VI.* kötetében, a 137–161. lapon.

⁹ A „Szinész“ című monológ később könyvben is megjelent. (Bp., 1892. Monológok. Vig és komoly magánjelenetek.)

¹⁰ A „Trifólium“-ban közösen felépítő három fiatal író: Bede Jób, Fekete Béla, Kovács Dezső.

¹¹ Kovács Dezső 1891. közepéig Bécsben töltötte katonai idejét. (Szinyei József: *Magyar írók élete és munkái*. VI. köt. 1206. hasáb.)

¹² Kovács Dezső: *A dezentor* című novellája a levél megírásának napján, 1891. november 4-én jelent meg a *Szegedi Napló*-ban.

¹³ Thury 1894. október végén lett a *Szegedi Napló* munkatársa.

¹⁴ Thury 1891. júliusában és augusztusában volt az *Egyetértés* munkatársa. Az említett riport augusztus 17-én jelent meg az újságban.

utána kérlek szépen. Nagyon sajnálom, hogy újra odaragadtál ahhoz a bitang Erdélyi Híradóhoz, ne piszkold a becsületes jó neved vele. Írj a sorsodról. Mít csinálisz most? Szinto felugrottam, mikor elolvastam a tárcádat. Azonnal rád ismertem. Nagyon szép. Én nem tudok semmit írni, nincs tehetségem, nem is volt soha. Sírni szeretnék, ha a jövőmre gondolok. Ha tovább is írnék, csupa panasz lenne a levelem, nagyon megúntam az egész életemet.

Szeged. 1891. nov 4.

Aldjon meg az Isten. szervusz

ölel

Thury Zoltán

5

Kedves jó Dezső! Édes Barátom!

Bocsáss meg amiért csak most írok neked, de hát tudod édes barátom ez is kockázatot vállalt, mert ügybuzgóságod és fáradhatatlan voltod tekintetbe vételével biztosra vehetem, hogy eltelik egy-két esztendő míg levelemre válaszul pár sor érkezik. Hát bánja a fene, azért nekimegyek a levélírásnak, mert nekem az is fontos, hogy az én legeslegjobb édes barátom tudjon az én sorsomról valamit. Vannak azonban barátok, akik ilyesmivel nem törődnek semmit.

Hát édes Dezső, amint a levelelen ékeskedő bajor bélyegről láthatod, én elhagytam azt a rongy világot és eljöttem egy még rongyabbra.¹⁵ Ismersz engem és tudsz helyesen kombinálni, gondolhatod, hogy nem úgy jöttem el, mint valami lustreisera készülő nagyságos úr, hanem kegyetlenül szegényen, nagy fene reménységekkel. Más ember így nem indul útra, de én abban különbözöm a más emberektől, hogy nemcsak gondolom és beszélem az örültségeket, hanem ki is viszem. És ez már valami.

Édes barátom, jó az nagyon, hogy te nem voltál velem Pesten. Érzem, hogy nagyon rontottam volna a kedélyeden. Meggyűlöltettem volna veled az egész komisz népséget, akik messziről úgy mutatnak, mintha lapszerkesztők volnának, közelről azonban látja az ember, hogy rablók. Nem sok kifogásom van ellenük, csak annyi, mint Dura Máténak, vagy más el nem ismert vadnak. Az tette elhatározottan, keservesen komollyá azt a naiv, Kolozsvárt jelzett külföldre utazási kérdést, hogy Pesten egyszerre nagyon furcsán kezdtem érezni magam. Tudod kedves barátom, nem mondtok nagyot, de úgy éreztem magam, mintha egy hídon állottam volna s egyszerre ropogni kezdene alattam a padló s csak egy pár perc még és én belezuhanok a Dunába. Egyszerre megszakadt minden összeköttetésem, az emberek kijelentették, hogy utál-nak engem, mert nagyon arrogáns vagyok, s nem érzem azt, hogy a mellé semmivel se vagyok több, mint a Bálám számára. Nem adták ki a dolgaimat, kezdtek kétségbe vonni a tehetségemet, kinéztek a redakciókból s olyan fagyosan szorítottak velem kezet, mintha rühes volnék. Közben nőtt a komtó, házbér, koszt, szivar. Hát egyszer ráhatároztam magam, hogy kérek a *Pesti Naplótól* 30 forint előleget. Kértem is én, nem is kaptam, nem is válaszoltak a levelemre. Ez is nagyon jól esett. Végre aztán egy kollégám azt tanácsolta, hogy kérjek a hírlapírók nyugdíjintézetétől segílyt. Mondtam, hogy már olyan vak vagyok, hogy nem látok s megromlott egészségem helyreállítása végett nyugalomra van szükségem. Az előbbit nem mondtam, de az utóbbi ok is elég volt arra, hogy üdülésre 100 forintot adjanak. A 100 forintból kifizettem minden kis adósságomat, vasútra ültem s most itt vagyok. A reménységek — melyekről szóltam — azok voltak, hogy a P[esti] Napló szerkesztője megígérte, hogy sokat fog közölni tőlem s úgyszintén a Fővárosi Lapok is. Ez utóbbit nem látom, mert nem küldik, hanem a *Pesti Naplótól* ezideig körülbelül szereztem 2 forintokat. Ma van 17-ike. Beccsaptak a bitangok, hiába küldöm nekik a legérdekesebb dolgokat, nem közlik.

¹⁵ Thury 1892. októbertig volt a *Szegedi Napló* munkatársa. Innen Pécsre ment, az akkor induló *Pécsi Naplónál* Várady Ferenc mellett az újság segédszerkesztője lett. Az újságnát vezethi munkájáról 1893. január 5-én Pécsről keltezett levelében így ír Kovács Dezsőnek: „Pécsett vagyok már, ez a harmadik hónapja... Fizetésem 65 forint, nyomorgok belőle; a titulusért hagytam ott a 70 frt-os szegedi állást. Ami kis tehetségem van, azt itt elforgácsolom tárcá, vezéroikk és minden egyéb... Irásdra.” 1893. január végén eltávozott Pécsről. Budapesten telepedett le. „Acél és csipke” című novellája, első budapesti írása, a *Pesti Naplóban* jelent meg, 1893. január 26-án. Ez az első munkástémájú novellája.

Hát így áll a dolog. Most nem igen tudom, hogy mi lesz velem, hanem minthogy összes pénzem három márka — 1 frt 80 krajcár — reményem van egy kis külföldi nyomorúságra. Ez új előttem, amennyiben eddig csak hazánkban, a Kárpátok között, a Duná-Tisza, Szamos és Dráva mellett koplaltam. Itt majd a bajor Alpesekeket vizitálom.

Ha lélektani megokolására vagy kíváncsi ennek a nagy lépésnek, azt is elmondom. Meg akarok tanulni németül, mert odahaza enélkül semmit sem ér az ember.¹⁶ Itt ülök most tudom meddig, innen megyek Berlinbe, onnan Párizsba, s két-három évig semmi kedvem a hazamenetelre. Egy bizonyos zsidó adomában a pénz nélkül utazó atyafit minden állomáson kiteszik a kupéból ..... amire azt mondja az ipse, hogy addig utazik, amíg kibírja a fenekét. Hát én is természetesen csak addig utazhatom, amíg kibírja a fenekem, minthogy azonban jó bőrnek látszik, hát hiszem, hogy elég sokáig kitartja majd.

Egyebekben ne hídd, hogy csupán a fenekemből élek. mert mint mondtam van még három márkám és igen szép reménysegeim. Többek között egy opera szöveget írok Mihalovichnak,¹⁷ a Toldi szerzőjének, ha készen lesz, ha tetszeni fog neki, ha lesz pénze, ha, ha, ha és még sok ha — akkor tán ad egy kis előleget. A *Magyar Nők Lapja* című igen előkelő társadalmi zsurnálnak följajlottam egy regényt, ugyanezt megeselektem a Szépirodalmi Könyvtárral is, csak a választ várom és akkor és azonnal regényíróknak csapok fel s isten a tanum rá, hogy két hét alatt olyan regényt komponálok össze, hogy megbolondul bele minden olvasóm. Míg azonban ezek kimondanák, hogy nem kell nekik az én regényem, maradok csak *külföldön élő jeles hazánk fia*, ami szintén nem megvetendő cím.

E levél tulajdonképpeni célja az, hogy felébressze benned az alvó becsületérzést. Mert mégis csak disznóság volna az, ha nem írnál nekem. Különösen arra vagyok kíváncsi, hogy kibe vagy szerelmes és részesülsz-e boldogító viszont érzelmekben? Ez igen fontos kérdés, mert szerelemről jól teszed ha odahaza gondoskods, minthogy idekint rettenetes csúnyák és tenyeres talpasok, meg rettenetes szőkék a léányok. Lám én póruljártam, nincsen odahaza senkim. Másodszer igen fontos az, hogy mikor jössz errefelé, már tudniillik mi van azzal a bizonyos berlini úttal. Úgy tudom, hogy oda Münchenen keresztül visz az út, így tehát reményem van, hogy pár percre kiszállasz itt is, bármennyire elhitessék is odahaza, hogy ilyen haszontalan komisz fráter nincs több a világon, mint én. Úgy szeretném intézni, hogy véled egyszerre menjek én is tovább. Ezért hát ez a kérdés is fontos.

A harmadik már nem kérdés, hanem alázatos kérelem. Édes jó Dezsőm, kérlek szépen tedd meg. A magad érdekében úgysem kunyuráltál soha, kunyurálj értem.

Szegény öcsém, akit megtánciskoláztattak. karácsonyban hat szekundát vitt haza. Husvétre lecsiszolt belőlük kettőt, de azért maradt neki négy. Biztos értesüléseim vannak arra nézve, hogy nagyon tanul, de már *segédeszközök* nélkül nem hiszem, hogy keresztül járja magát a vizsgán. Most már képzeld el ezt az én szerencsétlen familiámat, hogy mi lesz itt, ha annak a szegény gyermeknek még egyszer kellene járnú egy osztályt. Tedd meg nekem azt a nagy jószágot, hívasd el magadhoz, amint ezt a levelet olvasod, azonnal s kérdezd meg azon urak nevét, akik szekundába pónálták. Aztán menj el azokhoz az urakhoz, rajzold meg nekik a viszonyokat s mond meg, hogy kérdezzék ki sokszor, legyenek egy kis jóakarattal iránta, — szóval eresszék át a vizsgán. Azt én mondhatom neked, hogy többet tud az a kölyök, mint akár-melyik kettőssel, hármással dótált bennlakó úrfi, jó lélekkel kelhetsz védelmére. Eljárásodról számolj be nekem is, de anyámnak is, aki szegény már beteg attól a sok gondtól, amit neki ez a dolog okoz. Ha azok a tanár urak látják, hogy egy kis érdek-

¹⁶ Thury Justh Zsigmondhoz írott levelében — három hónappal később, 1893. július 23. — Münchenbe utazását így indokolja: „Út esztendeje vagyok pályámon, hogy valami nagy szerencsém lett volna, azt nem mondhatom. Sok részem volt a mellőzésben. aminek egyik legnagyobb oka az, hogy nem tudtam nyelveket s így könnyen elémághalott az, aki legalább németül vagy franciául beszél és fordít. Végre befűttem, hogy nyelvismeret nélkül nem boldogulok, ezért tanulni kezdtem. Sehogysem ment, mégpedig azért, mert reggeltől késő éjjelig igénybe vett a napi munkám s fizikailag képtelen voltam arra, hogy emellett egyébre is gondoljak. Így határoztam el, hogy egy időre külföldre jövök s itt a munka mellett tanulok is.” (Orsz. Széchenyi Ktár. Kézirattár).

¹⁷ Mihalovics Ödön a Zeneakadémia igazgatója. A *Toldi szerelme* című operáját 1893. március 18-án mutatták be. — Thury említett operaszövege elveszett. Következő levele (6.) egy utalása szerint népi tárgyú lehetett, mert mint írja: „Mint egy kis türelmem és nyugalom lesz az opera meséjéből népsziművet csinállok.”

lódés nyilvánul a kölyök iránt, mindjárt máskép fogják föl máskülönben magasztos hivatásukat, melyet most csak a bennlakó ifjakra pazarolnak bőkezűen.

Schlumbrechtet üdvözlöm baráti szeretettel. Mondd meg neki címem és biztosságsd nevemben arról, hogy bármiben készséggel rendelkezésére állok.

München. 1893. apr. 17.

Ölel barátod
Thury Zoltán

UB. Kedves Barátom! A te vagyondod nagy pénztelenségemben úgy áll előttem, mint egy mentő horgony, melyet a legeslegvégső, legelkeseredettebb pillanatra tartok fenn. Ha egyszer kapsz tőlem egy táviratot, melyben arra kérek, hogy segíts! — végy fel uzsorát vagy add el utolsó ingedet, mert én már akkor félig okvetlenül éhenhaltam. Ötlelek.

6

Kedves jó emberem!

Ha nekem fiam volna, nem adnám olyan iskolába tanulni, ahol te tanítod a magyar literatúrát. Megtanítanád nagyon sok okos és szép dologra, de nem tudnál melegséget adni az emberekkel való közvetett érintkezésbe, mert magadnak sincs. Istenem! Milyenek a te leveleid. Ha hozzád írná őket valaki, megijednél tőle. Dehát mit tehetsz te róla, ha ilyennek csinált az isten! Lásd én ölelgetődzni és csókolódzni tudok a papiroson, én persze ilyennek vagyok teremtve.

Én neked sohasem írtam olyan levelet, mint te nekem ma. Mikor az ember bejönne már az olvasásba, vége van. No de meg tudom magyarázni. Harágszol kissé reám. Meggondoltad a dolgot, úgy látod, hogy butaság volt tőlem ez a merésznek látszó, de voltaképpen számár expedíció. Lásd, így volt ezzel nagynevű elődöm Kolumbusz úr is. Az, ha föl nem fedezi Amerikát, leszamarazzák, így pedig hogy fölvitte isten a dolgát. Ha az én dolgom egészen rendesen megy, azt mondjátok: bátor kölyök, hogy egy kicsit beleültött a mennykő, leszamaraztok s lehető kíméletesen bár, de még te is szememre veted rémes bűneimet. Mit várjak én akkor édes fiam a többi embertől?

Lásd Dezső én kissé követelő vagyok veled szemben, mással azonban nem. Ennek a nagy igénylésnek — bocsáss meg ezért a szóért — az az oka, hogy úgy szeretném ezt a te részedről is. Melegedj föl nagyon, ha nekem írsz, olvadj és ne okoskodj. Azok közé tartozom, akinek a lelkére jobban lehet hatni, mint az észére. Szeress engem így bolondul, amilyen vagyok és szeress nagyon, az a fő dolog, sok elnézéssel s megbecsülésével annak, ami bennem bécsületre méltó.

Haza még nem megyek, ne is hívjál. Furcsa lenne az nagyon, ha én most beállítanék, mint a tékozló fiú s kezét csókolnék Barna Victor úrnak azon alázatos kéréssel, hogy kegyeskedjék megint jóindulatú pártfogásába venni. Kissé feszes hozzá a derekam. Lásd édes Dezső, mondok még egyet. Nyomorúságomban a [Pesti] Naplónak, Gaál Ferencnek, sógoromnak s más fővárosi újságoknak írtam. Mindenütt valami igényem van a pénzre, nem kértem, hanem követeltem. Nem adták. Malonyai Dezső szintén barátom, van némi tudomása arról, hogy nem élek gyöngy napokat, de azért nem kértem, hogy segítsen rajtam. Ahhoz, hogy valaki *kérjen*, az a nagy bensőség, közvetlenség kell, ami köztünk van s azért nem tetszik nekem a dolog ilyenén elintézése, hogy t. i. Malonyai tőled megtudta, hogy én pénzt hajhászok. Nem vagyok vele szemben az, ami veled, miért tárgyalja ő most az én dolgomat. Ha nem sajnáltam volna a táviratban még azt a 25—30 pfeninget, megírtam volna, hogy ne szólj senkinek semmit, most már megesett. Sajnálom, hogy M. előtt meztelenül állok, tőled nem szégyeltem. Amint leveledből olvasom, a segítségednek — ha Malonyai kölcsönzött volna — már itt kellene lennie. Nincs itt, tehát nem kaptál. Édes barátom, kérek szépen — s erre most már nincs is szükség — amikor kapsz, küldjed. Tegnap írtam neked egy levelet, ugyanez volt benne s ne vess meg engem mélységesen. Ha nem volnék neked az, aki vagyok, nem írtam volna neked. Ez sovány vigasztalás, de hát elégedj meg vele.

Az én külföldi létemnek van még egy célja, amit nem fogtál fel, mikor azt írod, hogy menjek haza. Kissé furán hangzik, de azért elmondom. Legutóbbi pesti munkásságom bár jobb dolgokat csináltam, mint valaha, több káromra volt, mint hasznomra.

Úgy nagyjában tisztában vagyok azzal, hogy kissé megúntak az emberek. Szinte félték tőlem, mert nekem mindig pénz kellett s ezzel szemben nem tudtam felmutatni nekik *múltot, nevet*, ami pedig többet ér, mint a munka. Hítegettek, fizetgettek is, de általában kevésre becsültek. Ezt a csorbát ki kell köszörsülni s ennek nem az a módja, hogy most beállítsak nekéjük újra foltos cipővel és kopottan, hanem más az, amint én elképzeltem a dolgot. Egy pár évig folyton dolgoznom kell künn, hogy csak a nevem lássák s esetleges sikereimről vegyenek tudomást, de én, a személyem bizonyos misztikus homályban maradjak. Körülbelül így képzelem el jól a dolgot. A mellékelt levelező lapból láthatod, hogy szeptemberben megjelenik a kötetem.¹⁸ Rossz lesz, agyon fogják ütni, de *kötet*. Most küldtem el Mihalovichnak az opera szövegét.¹⁹ Nagy az eshetőség rá, hogy nem kell neki, ez nekem óriás baj; de megveszi vagy megcsinálja más. Ennek híre megy s pár év alatt színrekerülve, ha esetleg a muzsika rossz lesz, akkor is elismerik, hogy a szöveg jó, mert jó. Gaál Ferencnél lévő operaszövegem muzsikája be van fejezve.

[Gaál Ferenc leveléből kivágott részlet.]

Gróf Zichy Géza a napokban nálunk járt és eljátszottam neki a *Ninont* mely teljesen megnyerte a tetszését és biztosított arról, hogy még lehetőleg az idén elő fogja adni.

Leveléből kivágtam és ide ragasztottam ezt a részt, olvasd, ez a jövő évben már színre kerül, tán sikere is lesz.²⁰ (*Susanne átdolgozva.*) Az én tekintélyem nő egy szemnyit általa s pénzt is kapok érte. Amint egy kis türelmem és nyugalmam lesz az opera meséjéből²¹ népszínművet csinállok, elküldöm a népszínházhoz. Ha elfogadják és előadják s föltéve, hogy imádott kollégáim nem verik el rajta a port — emelkedem. Münchenben, vagy a külföldön akarok kiadni egy kötetet, vagy a *müncheni piktor-históriáimat* vagy a *gyermek-dolgaimat*. Ezek a magyar gyerekek megillusztrálják ingyen, haszon nem lesz rajta, de *kötet*.²² Bizetek odahaza egy csomó újságot és kiadót, ha valamelyiknél sikerül elsütni, írok egy regényt. — Ez halványabb reménység. —

Végre a március 15-iki pályázaton, amint tudod is, az egyik legjobb voltam. Kettőnk között lesz új pályázat. Dolgozom már az én *Hajnalomon*,²³ melynek az volna most nemes hivatása, hogy megnyerje a díjat. Persze, hogy a másik úr is dolgozik. Az új — *csupán kettőnk között kitűzött pályázat* — augusztus 15-én jár le. Ha az isten akarja, hát én nyerem meg, mert én iszonyúan akarom.

¹⁸ A mellékelt levelezőlapon a következő olvasható:

„Igen tisztelt Uram!

Van szerencsénk értesíteni, hogy

Regénymeséi

most kerülnek szedés alá s valószínűleg szeptember v. október havában fognak megjelenni.

Megjelenésekor 8 tiszteletpéldánnyal szívesen szolgálunk.

Kiváló tisztelettel
Az Athenaeum"

(A lapon Thury megjegyzése):

Nagyon rossz ez a cím? Felelj! Kissé keresetl?

(A postabélyegző kelte): München 17. Mai 93.

A *Regénymesék* csak 1894-ben jelent meg. Ez volt Thury első önálló novelláskötete. A kolozsvári és szegedi évek alatt írt novelláit tartalmazza.

¹⁹ l. a 17. Jegyzetet.

²⁰ A *Ninon* című dramolettel (eredeti címe: *Susanne*) Thury 1891-ben írta. A szegedi színház 1892. januárjában mutatta be a *Paraszibecsülettel* egy előadásban. A dramolett könyvalakban is megjelent. A *Ninon-t* — tudomásom szerint — Gaál Ferenc zenéjével nem adták. Az *Opera* 1898. márciusában Ábrányi Emil átdolgozásában, Stojanovich Jenő zenéjével mutatta be. A dramolett szövege megjelent még Thury Zoltán *Összes művei* V. kötetében 112—144. lapon.

²¹ Mihalovich Ödönnek elküldött operaszövegkönyvről van szó.

²² Thury nem a *Regénymesék*re, hanem egy újabb novellás-kötet kiadására gondolt, terve csak egy év múlva valósult meg. A „magyar gyerekek”-kel müncheni magyar festőbarátaira utal.

²³ Thury *Hajnal* című drámáját 1892 végén fejezte be. Pécsről, 1893. január 5-én így ír Kovács Dezsőnek: „Írtam itt egy nagy dolgot már, *Hajnal* a címe, Katalin a jellegéje, joglalkozására nézve dráma s a népszínház bizottság pályázatán akar nyerni a nyavalyás. Azt hiszi, hogy az olyan könnyű, ameddig még Váradi Antalok élnek a világon. Határozottan tudom, hogy ez az úr is pályázik, amint hogy ő is tudja, hogy én pályázom...” A fentiekből, továbbá Justh Zsigmondhoz, 1893. július 23-án írt leveléből kitűnik, hogy a „*Hajnal*” eredményesen szerepelt a pályázaton és Thury Münchenben újra elővette, csiszolta a drámát. 1893. augusztusában felhagyott a munkával. „A *Hajnal* kihittetlen dolog — írja augusztus 21-én Kovács Dezsőnek — A március 15-ből drámát csinálni! Borzasztó butaság volt még csak rá is gondolni!” Ez az utolsó két mondat az elveszett dráma tárgyára is utal: Thury az 1848-as szabadságharcot akart drámáztatni.

Ehhez vedd folytonos munkásságomat a lapokban. Hát édes barátom, ha ezek a dolgok elsülnek, el kell ismerjék odahaza, hogy nem sz... ember az a Thury Zoltán, ez azonban csak a munkával, ellenszenves egyéniségem távoltartásával sikerülhet. Ha én odatolom az orromat, vége mindennek, mert engem nem szeretnek. Most már tudod, hogy miért nem akaródzik nekem a hazamenetel.

Ez már nem is levél, hanem memorandum, ha akarod tedd félre, olvasd holnap tovább. Hanem ha nekem te egyszer a szíved szerint egy ilyen memorandumot írnál, nagyot ugranék örömömben. Ez nagy haladás lenne a te életpályádban is.

Ma beletettem az egyik müncheni újságba egy hírdetést, hogy magyar nyelvet tanítok ha kell valakinek. Eredmény nem igen lesz, de törekvés ez is.

Életem keserűségének még inkább megkeserítője Köpe Sándor barátunk, nem tudom mit csinál, ha elhagyod. Tudod édes barátom, nem is arra kérlek én, hogy *kunyorálj*, hanem csak hogy *érdeklődj*. Kérdezd meg a tanárait, hogy hogy tanul, ha azok látják az érdeklődést, mindjárt másképp gondolkoznak. Ezt tedd meg éretem és nem érte. Ő itt csak egy csíra, akik kérnek azok mi vagyunk, én és anyám. A fiú írt ma nekem, azt írja, hogy nem áll rosszul. Hiszi a fene. Reméljük a legjobbakat. Azt hiszem, hogy ezt az évet már eltánciskoláztuk. Ha úgy gondold édes Dezső, hát írjál, nem fog az neked megártani.

M. péntek [1893. május]
Schraudolfstrasse 2 I. St.

Ölel
Zoltán

Az utcát azért írom ki mindig, mert meg vagyok győződve, hogy előző leveleimet rendszeresen elveszítéd.

7

Kedves Dezső! Hogy leveledbe 2 pengő forintot tettél — mert nem volt több szegény fejednek neked se, az cseppet sem nevetséges, sőt köszönöm szépen. Nagyon jól esett és jól is fogott. Anyám ezelőtt három héttel küldött nekem egy sajtot — amiért több vámot kellett hogy lefizessek, mint amennyit megér s ha bárki más küldte volna, hogytam volna visszamenni a fenébe — így ki kellett váltam. Édes fiam! Úgy gondoldj reám, hogy én a sajtnak még a szagától is futottam és útáltam s most három hétig én egyebet nem ettem, mint az anyám sajtját! Most azonban szerencsésen eljutottam már odáig, hogyha valaki csak említi is ezt a büdös portékát, én ütök. A te két pengődet azonnal beváltottam, hosszú idő óta ez volt az első pénzem, kaptam érte 3 márka 30 pfenninget, *ebédeltem és vacsoráztam*, 4 pfenninges szivarom helyett rágyújtottam egy 15 pfenningesre s most — bár megint csak tizenegy pfenningem (7 kr) vagyonom van, a körülményekhez képest elég jól érzem magam. Édes pajtás, sokat fogok neked mesélni a nyomorról, mert nem az igazi nyomor, ha az ember a református kollégiumban szolgál s kivételes sallárium képpen dupla cipót gyömöszöl a hasába. Az semmi, jár foltos nadrágba s ha kilóg a kapcája, az se baj! Mikor az ember úr volt — mint én Pesten — a hetven-nyolcvan forintos havi kosztja helyett három hétig sajtot eszik. Édes fiam, ma 13-ika, de még a [Pesti] Naplótól nem láttam egy krajcárt sem. A mellékleteik — extrák — városok, faluk, minimum belekerülnek 4—500 forintba, de egy távolban éhező tárcairójukat, aki hozzá nem is számaróságokat követelt el ebben az újságban, ha olvastad a dolgaimat, hát tudod — nem tudják kifizetni. Bitang nép az Dezső, bitang az egész újságíró gyülekezet, nagyon jól tettéd, hogy kimenekültél belőle. Milyen semmi lennél! Mert nem elég ide a tehetség, arcátlanláság kell a tetejébe, neked nem lett volna, nekem nincs.

Őcséd katona? Szegény miből él? Üdvözlöm szeretettel. Nem szerelmes?

Van azonban becses egy-néhány sorodban egy nevetséges passzus. A végén oda higgyeszetteted, hogy *közelebbről többet*. Ugyan, ugyan, hogy képzeled, hogy én azt elhagyjem? Dezső! Mondok neked valamit. Számítsd össze emlékedben összes leveleidet, még a szerelmeseket is, és nem lesz annyi, mint amennyit és csak neked írtam. Komolyan mondom. Ha egyszer csak neki iramodsz és lerontod minden komolyságát ennek a föltevésnek, az nagyon jól fog esni nekem. Írd meg, hogy M[alonyai] arra a pénz-kérő leveledre nem is felelt, vagy mit felelt? Az ingem levettem volna, ha a helyében vagyok.

Szerelmes vagy, nem vagy szerelmes? Mi? Írsz, mit írsz? Fölhagytál a szép literatúrával? „Jeles“ tolladat pihenteted? Nem baj fiam, írd majd mulatságból, ha tanár

leszel s lesz 2000 forint fizetésed. Én a lehető legőrültebb hajszát csinálom az írással. Most írok — 3 nap alatt készen kell legyen és készen is lesz, mert tegnaptól máig elkészült egy felvonás — egy háromfelvonásos bohózatot, amit Krecsányihoz küldök Budára. Tárgya örületes módon kacagató, talán majd megismered. Ha bevág, vége egyidőre a bajnak. Kínomban úgy dolgozom, mint egy favágó. Címe: *Pertu*.²⁴ Ha majd látsz ilyen címet a lapban, ne mulaszd el. Mit írjak még? Édes fiam nekem a *háthák* sose vágtak be, de ha neked véletlenül bevágnak, hát 20 forinttal eljutok hazáig. Bolondság azonban még remélni is, hogy neked — ne vedd sértésnek — egyszerre 20 forint készpénzed legyen olyan, amit elküldhetsz egy szűkölködőnek. Értékben igaz, például a divány is igen szép pénzt képvisel... Szóval jobb kedvem van fiam ma, mint Jégnap, jól laktam és akkora szivar van a számban, mint nálatok a kisebbik lustra-léc. Hát édes Dezső, ha nem akarsz svindlernek feltűnni előttem aki csak játszik a szavával, írd ígéreted értelmében *és-közelebből*, ami kissé problémátikus, mert egy században például 5—10 esztendő közelebből jelent. Schlumbrecht... néha eszembe jut, hogy írjak neki, hogy csábítsam ide ki, művész, nagy művész lenne belőle, de vétek lenne bizonytalanra csalogatni. Aki el tudja viselni a minden viszontagságok viszontagságait, az én vagyok és nem ő. Éljetek boldogul, szerelmeskedj. Édes Dezső, mire az Isten hazavisz, légy feleséges becsületes ember, hozzátok megyek pihenni. Olyan feleséged legyen, aki jó ágyat tud vetni.

München [1893] jún. 13. este.
Schraudolfstrasse 2/1

Ölel
Zoltán

Küldök neked valamit. Megírtam s nem tudom hova küldeni, rossz dolog, de igaz az utolsó szóig. Az orvosok lapjába szántam azért van benne az a sok butaság. Igaz az utolsó szóig, majd megbolondultam.

[Mellékelve A *mánia* című kiadatlan novella kézírata.]

8

Kedves Öregem!

Köszönöm a segítséget, nagyon jól fogott, mert már neki akartam menni a víznek, úgy el voltam keseredve. Óseim lantjára esküszöm, hogy csak egy levelet kaptam tőled, hogy én a nagy levélíró nem válaszoltam reá, annak cudar hangulatom az oka. Bizony barátom, nagyon rosszul megy a sorom. A tárcáim munkája mind soknak látszik, de voltaképpen kevés, nem igen volt még több a [Pesti] Naplóban-kettőnél, s azt sem fizetik pontosan. Hónapokig várok arra a rongyos pár forintra, amikor megjön, azt sem tudom, hogy kinek adjam?

A Fővárosi Lapok pontos volna, hanem végtelen keveset fizet, 5 forintot cikkenként, s oda se tudott többet írni havonként négyélnél. Semmi ambícióm nincs arra, hogy oda írjak. Nem olvassa senki, valósággal gyűlöletes már előttem az a számár újság, képzeled hát, hogy milyen kedvvel írok bele. Most az a kétségbeesett ötletem támadt, hogy *Tárcák és novellák* című kötetet adok ki, mégpedig Münchenből. Már nyomják az előfizetési felhívásokat s kísérd figyelemmel a P[esti] Napló kishirdetéseit, hetenként háromszor ott van az anonceon. Most majd megvállik, hogy van-e igazán publikumom vagy nincs? Neked is küldök majd előfizetési ívet, gyűjtsél egy párt édes Dezső, ha tudsz. Olvasol-e tőlem valamit? Mit szólsz a dolgaimra? Ezt nagyon, de nagyon szeretném tudni.

Haza fiam nem megyek még! Majd egyszer, ha igazán nemcsak kezdenek ismerni, hanem már ismernek is. Úgy akarok hazamenni, hogy ne én kunyoráljak egy helyecskét magamnak, hanem kunyoráljanak utánam. Kissé szemtelen kívánság, de annyi küzdelem után, amennyi nekem kijutott, jogaim vannak a vágyakozásra legalább.

²⁴ A vígjátékról többet nem tudunk, valószínűleg elveszett.

Innen még nem tudom, hogy hova megyek, de hamarosan elmegyek. A könyv kell, hogy kiségitsem, azért kérek meg téged is, hogy gyűjts majd előfizetőt. Úsd agyon, aki nem ír alá és nem fizet. Ha belebukom, igazán nem tudom, hogy mit fogok csinálni.

Szakíts egy kis időt a pihenésedből a nekem való írásra, nagyon megköszönöm.

Ölel szerető barátod
Zoltán

München, [1894] febr. 16.

Schraudolfstrasse 2. I. St. links.

9

Kedves Dezső! Ha az Isten úgy adja, hogy többet élsz mint Matuzsálem, vagy legalább is annyit, mint Brassai bácsi és minden nap írsz nekem egy levelet, akkor se leszek én soha hátralékban, hanem mindig te, mert szörnyen sok levelem maradt már nálad válaszolás nélkül. Iszonyú sokat mérgeződtem is már e miatt s önkéntelenül keserű leszek, ha erre gondolok. Hiába csodálkozol és hiába nem érted, így van. Ilyen fene messze nagyon rosszul esik az embernek ha kutyába se veszik s különösen az olyan embernek, mint én, akinek folytonos nehéz küzdés az élete. Különben kedvem lenne abbagyni ezt a firkát. Nem jól választottam meg az időt, mikor neked írok. Rossz kedvem van, úgy vagyok, mint a köszvényes ember, némely napokon jajgatni szeretnék azért, ami máskor csak sajoj, tudniillik sok gondjaim vannak, melyek már majdnem agyonnyomnak.

Erről nem sokat írok, mert segíteni úgysem tudánk rajta, csak úntatnád vele. Hogy mit akarok tenni, az jobban érdekel. Semmit, legalább is semmi határozott tervem nincs, boldog volnék, ha módomban lenne terv szerint, nyugodtan élni. Szeretnék Berlinbe menni már hamarosan, a telet nem tölteni itt, de nem tudom, hogy lehetséges lesz-e. Berlinből pár hónapra Porosz-Lengyelországba. Itt ismerős vagyok néhány lengyelrel, azok megkönnyítenék ott az életet — nem anyagilag természetesen — s aztán 7—8 hónap múlva Párizsba óhajtanék menni és ott maradni egy esztendeig. azután haza s Isten nevében megkezdeni az életet igazán. Minél hamarabb meg akarok házasodni és aligha valami nagy szerelemmel lesz összekötve életem ezen igen fontos kis mozzanata, mert első sorban olyan asszonyra kell hogy vadásszak, aki majd kifizeti az adósságaimat. Az pedig sok van. Írjál valamit — magad dolgáról. Miért jöttél ki a kollégiumból? Igen nagy úr vagy már kontrának? Ha így van, gratulálok. Ha pedig nem önként hagyta oda ezt a hivatalt, hanem valaki talán kitért belőle, azt üsse meg a mennykő, mennyi gázsíd van? Nem vagy még *dr*? Mindig kísértelbe jövök a neved elé írni a *doktort*, de elhagyom, mert nem tudom, hogy mint áll a dolog. Szeretném, ha nagyon elégedett volnál, ez bizonyos megnyugvás lenne nekem is. Nem vagy szerelmes? Ha igen, kibe? Múlt leveled egyikében — Istenem! mikor is volt az, mikor te még leveleket írtál? — pedzted a dolgot. Mi van veled? Hova fejlődött? Írd le nekem, hogy milyen leány s ha van tőle egy képed, küld el s én visszaküldöm, ha már láttam.

Dolgozni semmit se dolgozom, csak spekulálok, töprengek, eszem magamat. Az egész múlt hónapban egy tárcát írtam. Címe: *A kőművesek*. Olvastad? Nem. Azonban arra már rájöttem, hogy ilyen lassan és szerényen dolgozva soha sem leszek más, mint ami most, háttérbe szorítva s méltánytalan bánásmódban. Valami kiabáló nagyobb dolgot kell csináljak. Töröm meg a fejem valamin. Egy darabot akarok írni. A meséjével vagyok megakadva, nem megy, sehogyse megy. A katonaeletből akarok írni. Körülbelül azt, hogy a szegény embernek a katonaliszti voltak milyen rettenetes teher s ezeket szembeállítani a gazdag tisztekkel, akiknek sport a katonaság. Kitűnő modellem van hozzá, az édesapám. Dolgozgatom rajta minden nap valamicskét, fúrom-faragom, ha lesz belőle valami ez van hivatva arra, hogy kiemeljen a névtelenségből.²⁵ Persze minden jobban lenne, ha lenne valakim, akinek elbeszélhetném a tervemet, de senkim, abszolúte senkim sincs. Idegenek közt élek, magyart alig látok. Németül akarok beszélni s azért kerülöm a honfitársakat, különben sem valami nagy kedvem telik bennük.

²⁵ A készülő, katonákról szóló dráma a *Katonák*. Thury csak később, 1897. őszén fejezte be a drámát, a Vigszínház 1898. novemberében mutatta be.

Hát az lehetséges lesz-e, hogy mi valaha még egy városban lakjunk. Én Pesten kell hogy lakjam, oda akarsz majd te is, vagy lenn maradsz a vidéken, ami sokkal ézerszer jobb. A kolozsvári lapok írtak valamit a könyvemről? Hát fővárosiban olvastál-e valamit róla? Tudtommal a P[est]i Naplón kívül csak a M[agyar] H[írlap] írt róla s minthogy elfog a méreg, valahányszor erre a papírra nézek, elküldöm neked, mérgeledj te is. Az a szemtelen pöfögő . . . . . bagázs. Ennél csak valamivel többet érdemel a könyvem, ha rossz is.²⁶ Neked tetszett? Miért? vagy ha nem, hát miért nem? Nagyon kíváncsi vagyok a véleményedre, ne fosszál meg tőle csupán lustaságból.

Az öcsém letette az érettségét. Nem tudom, hogy mit fognak vele csinálni. Azt hiszem, hogy csupa szeretetből tönkre teszik a jövőjét. Ha mindjárt óriás — aránylag — áldozatba is kerülne, ki kellene valahova idegenbe küldeni, nyelvet tanulni, mert anélkül az ő pályáján élni nem lehet, de úgy hallom, hogy a gyárban kap valami tudja a fene micsoda állást, ahol a bátyám van.

Hát a te öcséd mit csinál? Haladt? Mennyi a fizetése? Ez a kérdés érdekel engem leginkább, mert a pénz a fő dolog. Nem szeretném, ha mindig ott maradnál a kollégiumban, magam sem tudom mért, szeretnék már másutt látni.

Szóval van neked mit írni, csak ne sajnáld a fáradságot.

Ölel

Zoltán

München [1894] szept. 28.

Schraudolfstrasse 2. I. 1.

A könyvek a levéllel együtt mennek a keresztköteles csomagban. Könyvem Madame Callier lengyelre fordítja Varsóban s talán németre is le lesz fordítva. A gyöngye dolgok helyett újakat adok a fordításhoz.²⁷ Ha egy példánnyal *valakinek* mint a Kovács Dezső úr jó barátja örömet szerezhetek, küldd a címet és expedíálom.

10

Édes jó Barátom! Nagyon szépen köszönöm, hogy megemlékeztél rólam a nemzeti színházi estén. S köszönöm szépen a könyvet.²⁸ A *Fővárosi Lapokban* mindjárt kiadtam belőle egy mutatványt. A lapokban nem igen értesülhetél, hogy hogyan sikerült az *Asszonyok* premierje.²⁹ Csak figyelte, iszonyúan figyelte a publikum, de nem igen értette meg. Ha egyszer összejövünk majd beszélék neked erről a darabról. Hogy vagytok? Tárkányi Gyuri mit csinál? És akit először kellett volna kérdezmem, a feleséged, gyermekeid? Írjál is valamit. Engem az én sokat dicsért energiámhoz mérten túlságosan lehangolt az, hogy nem az lett az *Asszonyok* előadásából, amit vártam. Sokat tartok erre a darabra — és nagyon becsaptak vele: — színészek, színház, publikum, s talán ő maga is, tudniillik a darab. Isten veletek. A feleségednek csókolom a kezét, a gyermekeket csókolom,

s téged is ölel, csókol szerető

barátod

Thury Zoltán

Budapest, 1900. márc. 29.

V. Lipót körút 16. III. 16.

[Céggelzéses papíron] FŐVÁROSI LAPOK

²⁶ A *Tárcanovellák* című novelláskötet 1901. júliusában jelent meg. A *Pesti Napló* anonim ismertetését augusztus 11-én közölték. A *Magyar Hírlap* a következő nap, augusztus 12-én közölt néhány soros ismertetést. A szintén szerző nélküli cikk, amely Thuryt annyira felháborította, a következő: „Thury Zoltán egyideig Magyarországon próbálkozott írni, aztán meggondolta a dolgot és a zajos Budapestről, ahol oly sokan tolazkodnak a piacon, elmenekült a csendes Münchenbe, ahol csak a piktorok tarthatnak a nagy konkurrenciától; ott dolgozik szerényen és neve gyakran megjelenik egyes fővárosi lapok hasábjain. Ezeket a napi használatra szánt tárcákat gyűjtötte össze most kötetben és be tudta ezzel bizonyítani, hogy kár lett volna, ha valamennyi dolga, 24 órai kérészi élet után, a makulatúra sorsára jutott volna. Sok jó tulajdonsága van Thury Zoltánnak. Többnyire érdekes mesét mond el, formásan, jól megkomponálva, sőt mintha a legbecesebb írói tulajdonságából, a humorból is volna valami benne. Erre mutat az „Öreg gazda”, mely nekünk az egész kötetből a legjobban tetszett.”

²⁷ Thury novelláskötetének lengyel, ill. német fordításáról nem tudunk.

²⁸ Kovács Dezsőnek ekkor jelent meg az *Apró komédiák* című elbeszélés kötet. A *Fővárosi Lapok*, amelynek Thury szerkesztője volt, 1900. április 1-én közölte a kötet egyik novelláját, az „Éva” címűt. Az újság következő számában — április 8-án — Thury a következőket írta Kovács Dezsőről: „Kovács Dezsőnek van mondanivalója. Nem nagy dolgok, világrengelő igazságok, hanem egyszerű, az igénytelenség bájával ható közvetlen történetek. Sok van benne Baksay Sándorról. Ismeri az embereit, tudja, hogy mi bennük az érdekes, a fontos s ami mesét lejtászt velük, természetes, a medrőből ki nem csapongó egyszerű folyása, maga a megállapodottság. . . . Az írásmódja tiszta, zamatos magyarságu mindenben átderengő humora van. . . .”

²⁹ Az „Asszonyok” című drámát a Nemzeti Színház mulatta be, 1900. március 23-án.

Édes Dezső! Jó volt nem beszélni senkivel arról a dologról, éppen csak veled, mert könnyen neveltségessé válhattam volna.³⁰ Talán te is mosolygasz majd egyet rajtam, de ez nem baj. Az *ilyen* mosolygás nem esik rosszul. Valószínűleg semmi sem lesz a teremből és pedig azért, mert jobban megfontolva a dolgot, írtam, hogy reám nézve most már lehetetlenség azzal tölteni az időt, hogy egy olyan célért dolgozzam, ami legjobb esetben is öt-hat esztendő múlva gyümölcsözőzik. Kenyeret kell keresnem és pedig a *mára*. Én, a négy gyermekes apa nem állhatok már neki annak, hogy reggeltől estig tanuljak, mert az ma nem hoz semmit a konyhára. Nekem az évi *fix* jövedelmem 1800 forint. Ennyit kapok a B[udapesti] Naplótól, amely szörnyen szegény újság. Ha levonom belőle az 530 forint házbért, annyi marad, ami még a konyhára se elég. A mi konyhánkra, amely pedig nagyon egyszerű és nagyon takarékos konyha. Ami hiányzik azt meg kell keresni valahogy, akárhogy. Vagy novellával, vagy darabbal, vagy egyébképpen s mindez a munka lehetetlenné teszi azt a másikat, amire pedig nagyon vágytam. Ambícióim és gyönyörűségem lett volna lerakni azokat a vizsgákat, amelyekről magam is meg vagyok győződve, hogy nem lettek volna túlságosan nehezek. Ismétlem, hogy tanulni olyan jól tudok, hogy magam se hittem volna. — Dehát mit csináltam volna a dolgot, akkor is jobb lett volna nekem nem Kolozsvárra menni. Se Pesten minden forintért dolgozni kell. — Tehát — azt hiszem, hogy körülbelül már le is tettem a tervről. Mert azt most nem tudom kivinni, később már nem is gondolhatok reá.

Szóval: — vége. — Különben még azt is megdöntöttem, hogyha megcsináltam volna az alatt itthon: vagy mit csinálhatnék. Nekem semmi színekurát nem adnak, valamelyik gimnáziumba, hanem valami olyan helyre, amelyen egészen idegen vagyok. Kértem egy csomó értesítőt Szigetről, Patakról, Székelyudvarhelyről, Sepsí Szent Györgyről — s ezek közül választottam volna ki iskolát. Nem tagadom egy kis önzés járt volna ezzel a választással. Én nem akartam volna számár képpen átbújni egyik osztályból a másikba, de kisebb város iskolájának jobban imponál az én személyem, mint például a ti gimnáziumotoknak. Meg a hiúság is bántana kissé, illetőleg a ki nem elégitett hiúság, ha Kolozsvárott konstatálják, hogy számár vagyok, ami végre is megeshetnék, mert négy esztendő anyagát egy év alatt megtanulni, ha az embert gondok bántják, s ha az embernek kötelessége bizonyos számú tárcát beliferálni és naponként híven — négy órát redakcióban dolgozni — nehéz lehet. Nagyon valószínű, sőt körülbelül bizonyos, hogy ez az utolsó szó ebben a dologban részemről. Nem látok semmi módot arra, hogy ne az legyen. S régen éreztem olyan nehéznek a lemondást, mint most, hogy erről a hirtelenjött, de nagyon kedves ideáról kell lemondanom.

Persze magyar nyelvet és irodalmat akartam tanítani. Nem lenne nekem mind-egy, hogy micsoda tanár legyek. Másra nem is lenne kedvem. El se tudom képzelni magamat: mint matematika professzort.

Tehát ezzel végeztünk. Köszönöm, hogy olyan gyorsan és szívesen eljártál a dologban, bár most már sajnálom, hogy fárasztottalak. És pedig azért sajnálom, mert neked is jól esett volna, ha nem hiába bajoskodol a dologgal. Ha azonban, amit nem hiszek, mert nem látok rá semmi lehetőséget, olyan fordulat állana be a dologban, amely annak kivitelét lehetővé teszi, újra csak neked írok.

Örülnék, ha többet írnál a készülő darabról. Hogy Herczeg is irt kuruc darabot az nem baj. Olyan komisz az a darab, de olyan... Írjál valamit róla. Meg az én dologomról is. Ugye megértetted, hogy mi a bajom és mi az, ami lehetetlenné teszi az egész ügyet?

Ölel szerető barátod

Budapest, 1901. szeptember 12.

³⁰ Thury öt nappal korábbi levelében (szept. 7.) irt először Kovács Dezsőnek arról, hogy a tanári pályával szeretne megpróbálkozni. Ehhez azonban előbb a gimnázium tananyagából kiegészítő vizsgát kellett volna tennie. T. i. gyermekkorában a kolozsvári kollégium IV. osztályának elvégzése után — özvegyen maradt édesanyja nehéz anyagi helyzete miatt — a tanítóképzőben folytatta tanulmányait. Az említett szept. 7-i levelében a következőket írta tervéről. „Azlán (a kiegészítő vizsgák letétele után) nekem is az lenne a célom, hogy tanár legyek. Három-négy év alatt eljuthatok iddíg... Szóval: ... édes barátom, te körülbelül érted, hogy mit akarok. Helyrehozni azt, amit elmulasztottam...”